

1558. i to »sermoni« na nedjelje i blagdane preko cijele godine. Autor je dao opći zaglavak o »Disipulima« u kojemu je proučio odnose među 4 poznata primjerka, utvrdio maticu i odnos prema Heroltovu originalu.

Među Pjesmama nalazimo: Plač Majke Božje iz XV—XVI st. koji se od početka XVII st. nalazio u Vrbniku. Knjižica je iz ostavštine Jerka Grškovića. Ovdje su i »Versi duhovne meju ohtabu Sv. Tela« iz god. 1766. Pisao ih je u Baški pop Petar Hrabrić. Knjižica je dospjela u Akademiju s ostalim Premudinim glagoljskim rukopisima.

I na kraju, nismo pretjerali ako kažemo da nas je i ovim djelom prof. Štefanić uvelike zadužio. Pružio je solidnu bazu za proučavanje hrvatskog glagolizma. Nakon ove knjige preostalo bi da se opišu ostali glagoljski rukopisi u Hrvatskoj i Sloveniji. Prof. Štefanić žali što to nije učinio, a mi smo uvjereni da se ne će lako naći čovjek koji bi s toliko mara i ljubavi pristupio nastavku ovakvoga posla.

Nevenka Linarić

NEDJELJKO KARABAIĆ I MUZIČKI FOLKLOR HRVATSKOG PRIMORJA I ISTRE

izašla je u Rijeci 1956. god. knjiga mladog muzikologa i kompozitora Nedjeljka Karabaića, profesora na Osnovnoj školi »Josip Brusić« i Muzičkoj školi »Ivan Matetić Ronjgov«.¹ Knjiga je izašla u vlastitoj nakladi i obuhvaća 120 stranica, od čega je jedan dio ilustrativnog značenja, a obuhvaća notne primjere i slike, i to: 26 strana notnih zapisa, 7 strana fotografija, 1 zemljovid Istre i Hrvatskog primorja, dok je ostalo tekst.

Motto: *»Oni, koji su svoje djetinjstvo proveli u krajevima, gdje se pjevaju ove pjesme, znaju što znače ovi zvuci, tužni i veseli ujedno... Zato ću se obratiti i drugima sa željom, da im ovaj arhaični izraz istarsko-primorskog naroda učinim bar pristupačnim, ako ne bliskim.«*

(Iz predgovora knjige N. Karabaića)

Stoljeća su prošla, a čakavski govor još uvijek živi, praćen osebujnom melodikom sačuvanom u popijevkama i plesovima Hrvatskog primorja, Istre i Kvarnerskih otoka. Čakavština i melodika u tzv. »istarskoj ljestvici« čine jednu nedjeljivu cjelinu, jer ta riječ i zvuk imaju u sebi neki drevni prizvuk, kao odjek grubo klesanih slova »Bašćanske ploče«, najstarijeg spomenika hrvatskog jezika, kao i tolikih drugih glagoljskih spomenika. Taj izraz narodne umjetnosti ostao je do danas nenatrunjen i čist, samonikao i prirodan, a pri tome je zanimljiva činjenica da su ovi krajevi, tj. Hrvatsko primorje, Istra i Kvarnerski otoci, na krajnjoj granici Hrvatske i pod neposrednim kulturnim i političkim utjecajem naših prekomorskih susjeda, ostavili nama u baštinu glazbu koja je ostala u izvjesnom smislu na svom početnom stadiju, te napredak evropske glazbe nije na nju ostavio nikakva osobitog traga. I kako reče Ivan Matetić Ronjgov, najznačajniji umjetnički predstavnik ovog izraza, da se »tu radi o praiskonskoj ne samo našoj, već možda i vaskolikoj muzici uopće«, to prema njemu i ostalim muzikolozima koji su se bavili tim pitanjem izlazi slijedeći zaključak: Hrvatsko primorje i Istra predstavljaju najzanimljivije područje za istraživanje naše narodne glazbe i upravo jedinstven primjer kako

se jedna mala pokrajina uspjela kroz stoljeća oprijeti svim promjenama u glazbenom svijetu i sačuvati svoj iskonski glazbeni govor. Pa ipak, unatoč svoje starine, te neobičnog i neuobičajenog ugođaja, ta glazba govori krepkim i uvijek svježim jezikom i izrazom, tako da upravo ta činjenica privlači mnoge — one koji žive u njezinu djelokrugu, kao i one koji su izvan njega — da se tom našom kulturnom baštinom pobliže upoznaju. Ovi neobični zvukovi ponukali su, dakle, književnike, umjetnike, znanstvene radnike i narodne svirače da prisluhnu ovaj glas zavičaja, da im to bude pokretač za nova nadahnuća, kako bi kroz njihovu ličnost progovorila na novi način ljubav za rodnu zemlju i njezine ljude, te da bi hrvatskoj umjetnosti i znanosti u smislu etičkih i estetskih načela bio dodan još jedan novi prilog. Svi ti ljudi, koji su osjetili vrijednost ovog izraza narodne duše i njegovu snagu, prionuli su da ga prikažu svojim sunarodnjacima, svom narodu, da ga prevedu preko granica domovine u svijet, neka ga svatko čuje, pa možda i osjeti u njemu više od muzikološkog kuriozuma, te shvati duh i moć ove umjetnosti koja još i danas plodonosno djeluje. Naime svako istinsko i iskreno doživljavanje može djelovati na čovjeka u bilo kojem kraju zemlje, jer su istinska ljepota i iskrena umjetnost univerzalne, kako nam to dokazuje mnoštvo folklornih družina iz cijelog svijeta i njihovi uspjesi kod raznih naroda.

Jedan od takvih ljudi, koji je najpotpunije zahvatio u problematiku narodne glazbe Hrv. primorja i Istre, bio je Nedjeljko Karabaić. Zanesen zvukovima zavičaja i obuzet fanatičnom željom da na tom temelju stvori nešto veliko i vrijedno, postavio je sebi kao životni cilj da pronikne u tančine zakonitosti narodne glazbe Hrv. primorja, Istre i obližnjih otoka, da preispita rad svojih prethodnika,² da dopuni ili eventualno ispravi sudove o tim pitanjima, da istraži susjedna područja i o svemu tome napiše veliko znanstveno djelo, ali da uz taj znanstveni rad dade i vlastiti umjetnički prilog. Njegova prva i jedina knjiga »Muzički folklor Hrvatskog primorja i Istre« — Rijeka 1956³ — koja je zapravo opširni nacrt za veliku studiju, bila je ujedno i prvi javni istup talentiranog i marnog muzikologa, kao zreli plod temeljitog rada i studija. Time je ovo folklorno područje dobilo nadasve aktivnog, spremnog i oduševljenog istraživača. Međutim, svladan teškom bolešću, autor najiscrpnijeg djela o glazbi ovog kraja zauvijek je nestao iz naše sredine, a započeto djelo i planovi ostali su nažalost nedovršeni.

Svoje namjere i ciljeve Nedjeljko Karabaić izrazio je u uvodu svoje knjige:

»Već dugo želim da se odužim svome narodu. Smatram, da je ovo najzgodniji čas, kad narod Istre slavi desetgodišnjicu svoga oslobođenja. A čime da mu se odužim?! Iznijet ću pred javnost njegove pjesme! Istranin će me shvatiti, jer nije za nj njegova pjesma samo slijed tonova, drag njegovu uhu, ona je za nj govor: živ i neposredan izraz za sve što potresa duh. Zato nam je posve jasno, što nikakva sila nije mogla izbrisati tih pjesama iz svijesti naroda. Naprotiv, pjesma je jačala narodni duh i kao moralno blago, koje su nam namrli još naši djedovi, pružala je zalihu snage i otpora protiv mnogo jačeg tuđinskog utjecaja...« a zatim dodaje:

»Moja je glavna želja, da dragocjeni muzički folklor Hrvatskog primorja i Istre bude široko obuhvaćen muzičko-tematski i da takav ostane vjerno sačuvan pokoljenjima: da zaskočim ovaj čas u povijesnom razvoju tonskog izražavanja, te da ga sačuvam za buduća vremena, kad će evolviranim naraštajima biti ovo nostalgična uspomena na najintimniji dio njihovih otaca, na njihovu tolikom ljubomorom i ponosom čuvanu pjesmu, s kojom su od kolijevke do groba pratili svaki titraj u svojoj duši.«

Da bi njegov rad bio pristupačan svima, stručnjacima i onima koji ne poznaju note, Nedjeljko Karabaić je snimio mnoštvo pjesama i plesova na magnetofonsku vrpču i od tog velikog blaga napravio izbor na pet gramofonskih ploča (brzina 78 okretaja u min.) kao prilog spomenutoj knjizi. (Ploče su izašle u ograničenom broju primjeraka i raspačane su uglavnom među pretplatnicima, pa se radi na tome da se izdaju nove i s novim brzinama, tj. 33 ili 45 okretaja u minuti. Izdane su posredstvom poduzeća »Jugoton« kao posebna serija pod naslovom »Etnophilia«.)

Nakon predgovora — u kome uz navedene namjere govori i o tehničkim problemima pri radu, s obzirom na zapisivanje i snimanje popijevaka i plesova, što je izvršila tehnička služba Radio-Rijeke — Nedeljko Karabaić iznosi 42 primjera narodne glazbe. Od toga je 28 zapisa s otoka Krka, 2 zapisa s Lošinja, 2 zapisa s Suska, 5 zapisa iz Hrv. primorja (Novi Vinodolski) i 5 zapisa iz Istre. Što se tiče rasporeda zapisa, autor je išao po načelu »da sa čim manje sredstava, na što manjem prostoru, daje čim raznovrsniju sliku ovog folklornog muzičkog područja... da se osjeti heterogenost i u tekstovima i, što je u vezi s time, izražajna sposobnost naroda u tonskom slikanju različitih psiholoških stanja od plesnog orgijanja, preko romanca i balada, do potresne tuzaljke na grobu.« (Iz predgovora). Iako je takav raspored imao možda svoje opravdanje u vezi s tehničkim pitanjima pri snimanju i slično, ipak bi bilo bolje da postoji razdioba ili po oblicima ili po sadržaju, kako je to i sam autor naveo na 79. str. Naime, etnolozi dijele melografsku građu na tri glavna ciklusa: a) životni, b) godišnji i c) dnevni ciklus. U te cikluse su uklopljene pjesme, popijevke i običaji, pa se prema Karabaićevu izboru može iz njegove zbirke stvoriti nekoliko skupina koje bi bile sadržajno povezane. Tako u toj zbirci ima niz popijevaka koje su vezane uz razne povijesne događaje, počevši sa simboličnom romancom o Marinoj kruni »Popuhnul je tihi vetar«, zatim »Oj turne moj« u vezi s Ivanom Frankopanom Krčkim, uz koju dolazi »Kada se Pavle ženjaše«, što se dovodi u vezu s Pavlom Šubićem i njegovim dvorcem u Novom Vinodolskom. Nadalje popijevka »Eno je vapor« nastala je povodom odlaska mornaričkih regruta u Pulu za vrijeme Austro-Ugarske, dok je popijevka »Istra više robovati neće« novijeg datuma i označuje ustanak u Istri 1943. Takve i slične popijevke koje nisu u Karabaićevoj zbirci zapisa, nego ih ima kod drugih zapisivača, zapravo su osobita vrsta ljetopisa, koji otkriva reagiranje naroda na političke i društvene promjene i na snalaženje naših ljudi u novim prilikama. Bogat dio zapisa predstavljaju pjesme koje su sadržajno povezane uz zavičaj i more. One su često plod nostalgичnog sjećanja iseljenika na rodni kraj, kao što je to izraženo na pr. u popijevkama: »Lipo moje spod Omišaj more«, »U Dobrinju milo zvoni zvone«, »Verbniče nad moren«, »Baška j' malo selo«, »Oj Punte, moj Punte«, »More moje milo« i sl. Sve se te popijevke doimaju kao mjesne himne, izuzev onih koje se pjevaju u plesu, pa imaju osobiti pripjev, tzv. tarankanje, tarankanje ili tananikanje, što je ponavljanje koloraturnih slogova, a istovjetno je s instrumentalnom glazbom. Takvi oblici povezuju narodnu melodiku u popijevkama s melodikom plesova, koji su uglavnom samo instrumentalni oblici. Pored »nasapanja«, što je predigra, odnosno tehnička priprema u svirku i ples, iznijet je niz plesova, od kojih mnogi imaju naslove stranog porijekla. Međutim, oni su tako tonski modificirani da imaju vrlo malo zajedničkog s istoimenim plesovima u svijetu. To je također slučaj s »mantinjadama« (mattinata), koje nisu jutarnje popijevke, nego budnice u smislu današnjih fanfara, pa su služile i u svatovskim običajima kod »pozivanja ili speljivanja neviste«. U svojim zapisima autor je iznio i primjer tzv. »rugalice«, koja je tip duhovite, dobrodušne ili satirične pjesme, što je raširena po cijelom kvarnerskom području; u knjizi je zastupana novljanskom »Pojila je nevistica«, što je svatovska šaljiva pjesmica. Ovim pjesmama uz običaje dosta su bliske popijevke vezane uz narodna vjerovanja, kao kolede, mesopusne pjesme, duhovne pjesme i one vezane uz kršćanske blagdane, odnosno uz liturgiju, što je osobito izražajno istaknuto u melodijama glagoljaškog koralala. Međutim, kako ovi oblici narodne umjetnosti pripadaju duhovnim oblicima i prema tome čine posebnu skupinu koja je mješavina raznih elemenata, gregorijanskog koralala, grčko-bizantskog obreda, narodne popijevke, naše i strane — to ovaj dio zahtijeva drukčiji pristup pitanjima, što je građa za novu studiju. S obzirom na to autor vjerojatno nije ovaj problem u knjizi opširnije spominjao, ni obrađivao. Isto tako u vezi s ovim, ostalo je neispitano i tzv. »bugarenje«, što je posljednji izdanak pjevanja narodne epske pjesme na način u kome je važniji tekst od melodije, koja se kreće u malom opsegu od nekoliko bliskih tonova. S ovim praiskonskim slavenskim narodnim pjevanjem malo ih se ozbiljnije pozabavilo, a i sam Ivan Matetić Ronjgov jednom je rekao da se ne usudi »zahvatiti u tako

tešku materiju«. N. Karabaić je u zapisu iz Muna »Istra više robovati neće« prikazao jedan oblik tog bugarenja, ili rožganja, koje je usporedio sa sličnim »ojkanjem« u zapisu »Oj turne moj«, ali nije opširnije analizirao taj fenomen. Mnogo više je dao mjesta popijevkama u kojima se govori o ljubavi, kao najneposrednijem ljudskom osjećanju, koje prati čovjeka od kolijevke do groba. Zato je uzeo nekoliko onih što djeluju kao uspavanke, zatim one izrazito ljubavne, čiji nas ugodaji podsjećaju na mnoge slične u našem trubadurskom pjesništvu, pri čemu prirodne pojave zore, jutarnje magle ili mjesečine postaju simboli čežnje mladih bića. Konačno, tužaljka na grobu, uz mnoge popijevke u kojima se osjeća slutnja rane smrti — a u ovoj zbirci su odabrane vrlo snažne »Rad ljubavi« i »Mila majko moja« — završavaju ciklus najuže vezan uz dnevni život.

Prilikom pregledavanja tekstova pjesama, koji slijede iza notnih zapisa, opaža se da su izabrani s ukusom i smislom za mjeru. Mjestimično je pisac pravio usporedbe sa sličnima, da tako jače istakne vrijednost dotične pjesme. Zato, sagledavši autorov izbor u cjelini, te usporedivši s nekim dotadašnjim zbirkama zapisa, složili bismo se s konstatacijom našeg uvaženog dirigenta i kompozitora Emila Cossetta, koji je jednom prilikom piscu ovog prikaza pohvalio Karabaićevu zbirku, istakavši u tom smislu, da je malo takvih izbora narodne glazbe, u kojima je iznijeta uravnoteženost između riječi i zvuka, odnosno učinjen takav izbor da predstavlja upravo antologijske primjere narodnog stvaralaštva. U vezi s tim, analize Nedjeljka Karabaića priložene pojedinim zapisima nisu samo skup podataka o strukturi napjeva, teoretski prikazi ritmičko-melodijsko-harmonijskih komponenata, nego i argumentirani dokazi estetskih elemenata koji izazivaju raznovrsne emocije. Sve se to može u općem smislu izraziti riječima samog autora:

»Melodije kvarnerskog područja znatno se razlikuju od ostale evropske muzike. To proizlazi uglavnom iz činjenice, što su tonovi u istarskim i primorskim pjesmama mnogo bliže jedan drugome negoli su to tonovi u modernoj muzici. Zbog toga ona dvoglasja, koja u modernoj muzici zvuče blago i mirno, u našoj kvarnerskoj muzici stvaraju određenu nelagodnost i nemir. Isti razlozi dovode i do toga, da je u svim pjesmama Istre i Hrv. Primorja osnovno raspoloženje tugaljivo i čeznutljivo. Nije dakle slučajno, što popijevka ovih krajeva zvuči tužno i milo. Sjeta je dominantni motiv tekstova i melodija ovoga kraja, i ako ima veselih i radosnih časova u nekoj pjesmi, ta je radost pomućena melankolijom, i svako veselje krije u sebi tihi prizvuk svladane boli. To osnovno raspoloženje u popijevkama uz Kvarner proizlazi iz skrbnog i mučnog načina života, kojim narod živi u ovim krajevima kroz vjekove.« (Iz predgovora).

Uočavajući psihološke i sociološke komponente narodne glazbe, koje su također dane uz formalne i estetske analize pjesama, a uopćene u predgovoru N. Karabaić u drugom, općem dijelu knjige iznosi sve ono što je osnova za proučavanje ovog narodnog umjetničkog izraza. Počevši s određivanjem granica područja, uza što je priložen zemljovid, on analizira migracione probleme koji su u izvjesnom smislu našli odraza u građi. Navodi jezične razlike između pojedinih mjesta, navodi vrste pjesama koje se tu javljaju, da bi zatim prešao na izrazito muzikološku analizu građe. Statistički utvrđuje postotak intervala, utvrđuje tonske osnove na kojima se stvarala melodika ovog folklornog područja, načine izvedaba pojedinih oblika, ritmičke oslonce, tempo, dinamiku, metriku i instrumentarij, da bi na kraju dao koreografske napomene uz pregled narodne nošnje pojedinih mjesta. U iscrpnoj bibliografiji na kraju knjige daje osnovni sadržaj pojedinih izdanja, čime omogućuje istraživačima uvid u širinu i kompleksnost problematike istarske ljestvice. Nekoliko fotografija kraljika, običaja i glazbala dopunja ovo vrijedno djelo.

Kod zaključivanja prikaza o muzikološkom radu Nedjeljka Karabaića nameće se misao: Bogatstvo tematike ovog folklornog područja služi kao dokaz da je ona uz osebnju melodiku i ritmiku bogata riznica iz koje se može obilno crpsti, a rad stvaralaca koji su se tom građom služili potvrđuje da je ta na-

rodna umjetnost sposobna da sama za sebe, a i kroz ličnost nekog umjetnika, progovori novim glazbenim jezikom koji drugdje nije poznat, te da nas na taj način predstavi pred svijetom, obogaćujući zvukovni govor svijeta novim, originalnim izrazom.

1. Životopis i stvaralaštvo Nedjeljka Karabaića iznijeti su u Muzičkoj enciklopediji, te u časopisu »Dometi«, Rijeka 1969. godine.

2. Prethodnici i nastavljači istraživanja istarsko-primorske melodike navedeni su u literaturi na kraju Karabaićeve knjige. Stvaraoci umjetničkih djela na temelju istarske ljestvice navedeni su u prikazu V. F., »Glas naših starih«, Riječka revija 7—8/1963. i u izdanju Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu »Rad XI-og kongresa Saveza folklorista Jugoslavije u Novom Vinodolskom 1964.« u odlomku »Narodna glazba Hrvatskog primorja«, Istre i Kvarnerskih otoka«, str. 45—54.

3. Izdanje Karabaićeve studije kao osobito kompletiranog djela naša stručna javnost dočekala je s mnogo oduševljenja i pohvala, pa evo samo nekoliko najznačajnijih mišljenja: (Sve iz 1956).

JUGOPRES: Prema mišljenju domaćih folklorista, studija prof. Karabaića je značajan prilog za proučavanje muzičkog folkloru u Istri, čiji je živalj, usprkos 25-godišnjoj okupaciji ostao vjeran svojem nacionalnom muzičkom izrazu. (—)

BORBA: Knjiga prof. Karabaića »Muzički folklor Hrv. Primorja i Istre« sa 5 gramofonskih ploča, nesumnjivo je dosada naša najdokumentiranija, suvremena studija muzičkog folkloru. — Karabaiću nesumnjivo pripada zasluga da je prvi kod nas uspio da izda suvremenu dokumentiranu folklornu studiju... (D. Colić)

RIJEČKA REVIJA: Muzička literatura s neobično bogatim muzičkim folklorom naše zemlje povećana je i upotpunjena jednim novim djelom izvanrednog značenja. Riječki folklorist prof. N. Karabaić objavio je u vlastitom izdanju studiju »Muzički folklor Hrv. Primorja i Istre« i dao s tim u vezi izraditi kolekciju od 5 gramofonskih ploča sa snimcima 42 najkarakterističnija primjera vokalne i instrumentalne muzike ovog područja... Time je originalan materijal sačuvan za sva vremena, a notni zapisi, koje je autor izradio na temelju snimaka, predstavljaju najprecizniji melografski rad, kakav se može ostvariti sredstvima normalnog notnog pisma... (J. Požgaj)

NOVI LIST: Knjiga prof. Karabaića, po svom sadržaju i ukusnoj vanjskoj opremi, s odličnim tiskom, papirom i notografijom, nesumnjivo pruža dokaz i rezultat jednog ozbiljnog, savjesnog i pedantnog rada, pa je možemo najtoplije preporučiti svima onima, koji se žele detaljnije upoznati s jednim od najinteresantnijih i najčistijih muzičkih folkloru naše zemlje... (Boris Papandopoló)

I drugi, stranci, daju pohvalne izjave:

Dr Ernest Emshemer, direktor Musikhistoriska museet iz Stokholma, piše Karabaiću između ostalog:

»Građa, koju ste vi snimili, neobično je zadržavajuća i zanimljiva. Nekoje snimke svirke na sopilama bile su mi već prije poznate. Vaše snimanje prešlo je sva moja iščekivanja. Pouzdano se nadam, da će Vam biti moguće i daljnje objavljivanje građe i bio bih Vam zahvalan da me u tom slučaju s time upoznate.«

Dr Josef Brozek, profesor na Sveučilištu Minnesota (USA), u pismu Tvornici gramofonskih ploča »Jugoton« kaže:

»Najprije vam želim čestitati na vašoj suradnji u proizvodnji 5 gramofonskih ploča pod naslovom 'Ethnophilia' Karabaićeve zadržavajuće zbirke Muzičkog folkloru. Zalihe (folklorne građe, op. N. K.) će ubrzo nestati na vječnu štetu jugoslavenske i svjetske etnografije. Stiliziranje 'Kola' i 'Tanca' (misli na folklorne družine koje su gostovale u Americi, op. N. K.) divne su, ali one ne predstavljaju narodnu muziku u užem smislu. Iz tih razloga ja toplo čestitam dobrodošlicu pojavi Karabaićeve zbirke.«

Nedjeljko Karabaić dobio je za svoje djelo međunarodno priznanje: »Na osnovu svojeg djela primljen sam u Međunarodno društvo muzičkih folklorista (International Folk Music Council) pri UNESCO-u i ne ne na vlastitu inicijativu.« (Iz jednog dokumenta — životopisa).

Vladimir Fajdetić

**KRČKI
ZBORNIK**

1

**KRK
1970**

KRČKI ZBORNIK

POVIJESNOG DRUŠTVA OTOKA KRKA
PODRUŽNICE POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

SVEZAK 1

Urednički odbor:

dr BRANKO FUČIĆ

PETAR STRČIĆ (glavni urednik)

dr NIKOLA ŠPANJOL

RIKARD ŽIĆ

RUDOLF ŽIĆ

Ovaj je svezak uredio:

PETAR STRČIĆ

Nacrt korica:

dr BRANKO FUČIĆ